

Oponentský posudok

Habilitačná práca Mgr. Bronislavy Strnádelovej, PhD.

s názvom: **Tvárové výrazy v eye-trackingu**

Oponent: doc. PhDr. Michal Čerešník, PhD.

Predkladaná habilitačná monografia Mgr. Bronislavy Strnádelovej, PhD. je vedeckou monografiou vydanou Univerzitou Komenského v Bratislave v roku 2022. Práca má 96 strán vrátane rozsiahlej literatúry (strany 74 - 95) a prináša prehľad a syntézu výskumných poznatkov z oblasti sledovania očného pohľadu (eye-trackingu) pri exponovaní tvárových výrazov emócií. Monografia je štruktúrovaná do piatich kapitol, doplnených úvodom, záverom a zoznamom literatúry.

Prvá kapitola sa venuje teoretickým východiskám sledovania pohľadu. Autorka tu systematicky vymedzuje kľúčové pojmy: vizuálnu pozornosť a jej selektivitu, očný kontakt a jeho sociálno-psychologické funkcie, ako aj technické možnosti a prístupy v eye-trackingu. Rozlišuje jednosmerné a duálne nastavenia eye-trackingu a charakterizuje ich prínosy a obmedzenia. Osobitná pozornosť sa venuje emergujúcemu prístupu tzv. neurovedy druhej osoby (second person neuroscience), čo je vzhľadom na aktuálnosť tohto smeru v oblasti sociálnej neurovedy hodné pozornosti.

Druhá kapitola sa zameriava na eye-tracking v kontexte sledovania tvárových výrazov. Autorka prehľadne opisuje metriky používané pri eye-trackingu tvárových výrazov, od počtu a trvania fixácií, cez dwell time, sákady, až po pupilometrické ukazovatele. Prezentuje poznatky o oblastiach záujmu pri rôznych primárnych emóciách (šťastie, strach, hnev, smútok, znechutenie, prekvapenie) a podrobne rozoberá paradigmu tváre v dave (face in the crowd). Kapitulu uzatvára rozsiahla syntéza interindividuálnych rozdielov v eye-trackingu emócií s ohľadom na pohlavie stimulov i pozorovateľov, vek, náladu, motiváciu a medzikultúrne rozdiely.

Tretia kapitola je venovaná eye-trackingu tvárových výrazov ako prediktora osobnostných čŕt. Autorka sa opiera o päťfaktorový model osobnosti a prepája dostupné empirické poznatky o otvorenosti, extravertzii, prítvornosti, neurotizme a svedomitosti s konkrétnymi skenovacími vzorcami. Okrem toho sa venuje empatii, dominancii, submisivite a hanblivosti ako premenným, ktoré modulujú zameranie očného pohľadu pri pozorovaní emocionálnych tvárí.

Štvrtá kapitola syntetizuje poznatky o špecifikách očných pohybov pri sledovaní tvárových výrazov u ľudí s vybranými psychickými poruchami: depresiou, úzkostnými poruchami (vrátane sociálnej úzkosti), schizofréniou, poruchou autistického spektra a poruchami osobnosti (psychopatia, porucha správania, hraničná porucha osobnosti). Autorka tu pracuje s prehľadovými tabuľkami, ktoré sumarizujú kľúčové štúdie pre jednotlivé diagnostické kategórie, čo zvyšuje prehľadnosť a využiteľnosť tejto časti pre čitateľa.

Piata, záverečná a zároveň najoriginálnejšia kapitola monografie, je venovaná eye-trackingu tvárových výrazov ako prediktora vzťahu k sebe. Autorka tu prezentuje výsledky série vlastných výskumov zameraných na vzťah sebakritickosti a sebaopotvrdzovania k fixačným vzorcom pri sledovaní primárnych tvárových emócií. Vychádza z Gilbertovho modelu sebakritickosti (2004)

a rozlišuje medzi dimenziami Neadekvátneho Ja a Nenávideného Ja. Okrem fixačných metrík (celkový čas fixácie, čas do prvej fixácie) sa venuje aj pupilometrickým ukazovateľom v spojitosti s konceptom informačného zisku (Zénon, 2019). Záverečná tabuľka sumarizuje zistenia pre jednotlivé dimenzie sebakritickosti a sebaopotvrdzovania, čo je cenným prínosom práce.

Silné stránky práce

- Za mimoriadne prínosnú považujem šírku záberov a systematickosť spracovania témy. Autorka v relatívne rozsahu pokrýva celé spektrum relevantných oblastí: od metrík eye-trackingu cez interindividuálne rozdiely, osobnostné prediktory, psychopatológiu až po vlastné empirické výskumy v oblasti self-konceptov. Táto komplexnosť robí z monografie vhodný referenčný zdroj pre výskumníkov i klinicky orientovaných odborníkov.
- Pôvodnosť piatej kapitoly je ďalšou výraznou silnou stránkou práce. Autorka neprezentuje len cudzie poznatky, ale systematicky zaraďuje výsledky vlastných výskumov do širšieho kontextu a navrhuje budúce smerovania. Prepojenie eye-trackingových vzorcov s konštruktmi sebakritickosti a sebaopotvrdzovania je tematicky inovatívne a má zreteľný klinický potenciál - ide o transdiagnostický prístup k meraniu psychologicky závažného konštruktu pomocou objektívnej metódy.
- Oceňujem taktiež využívanie prehľadových tabuliek (tabuľky 3, 4, 5, 6), ktoré umožňujú čitateľovi rýchlu orientáciu v pomerne rozsiahlom súbore empirických štúdií. Tabuľkové spracovanie je zrozumiteľné a konzistentné, pričom práca s tabuľkami je jednou z najväčších predností monografie.
- Kladne hodnotím aj to, že autorka dôsledne pracuje s metodologickou reflexiou výskumov. Opakovane poukazuje na limity ekologickej validity eye-trackingových štúdií pri statických stimuloch, nedostatočnú konzistentnosť metodológie naprieč štúdiami a redukcionizmus prístupu. Táto kritická reflexia svedčí o zrelom akademickom prístupe k téme.
- Pozitívne hodnotím tiež prepojenie biologickej (pupilometria, autonómny nervový systém) a psychologickú (sebakritickosť, osobnostné črty) úroveň analýzy, čo zodpovedá súčasným trendom v psychologickom výskume smerujúcim k viacúrovňovej konceptualizácii psychologických javov.

Slabé stránky a pripomienky k práci

- Monografia je svojou povahou predovšetkým naratívny prehľad (narrative review) doplnený o vlastné výsledky. Chýba systematická metodológia výberu a zaradenia štúdií do prehľadu (napr. kritériá inklúzie/exklúzie, databázy, časové rozsahy vyhľadávania). Autorkou deklarovaná syntéza empirických výsledkov je preto metodologicky nepodložená. Čitateľ nevie, prečo boli niektoré štúdie zahrnuté a iné nie. Zvlášť vo štvrtej kapitole by prospel transparentnejší postup selekcie literatúry.
- Autorka pracuje s pojmom primárne emócie alebo primárne tvárové výrazy ako s etablovaným konceptom, pričom odkazuje na Ekmana (1994). Súčasná afektívna veda je však k tejto koncepcii výrazne kritická (napr. Barrett, 2017 - teória konštruovaných emócií), čo v texte nie je ani okrajovo reflektované. Zaradenie aspoň stručného kritického komentára

k základnému teoretickému rámcu práce by zvýšilo jej akademickú hodnotu a ukázalo, že autorka pozná súčasnú diskusiu v odbore.

- V kapitole o interindividuálnych rozdieloch (2.4) je miestami nejasné, či sa výsledky vzťahujú na rozpoznávanie emócií alebo na samotné skenovacie vzorce. Tieto dve veci súvisia, ale nie sú totožné. Zreteľnejšie rozlišovanie by pomohlo čitateľovi zorientovať sa v prezentovaných dátach.
- Pri niektorých grafoch (grafy 1 - 4) nie je dostatočne jasné, aký štatistický model stojí za vizualizáciou a aká je veľkosť vzorky. Popis grafov by mohol byť podrobnejší, resp. by mali byť jednoznačnejšie odkazované na pôvodné štúdie tak, aby čitateľ mohol ľahko dohľadať primárny zdroj.
- Z formálneho hľadiska sa v texte objavujú drobné nedôslednosti, napríklad striedanie zápisov eye-tracking a eyetracking, prípadne nekonzistentné zápisy citácií. Rovnako by prospelo jednotné používanie terminológie pri oblastiach záujmu (AOI). Na niektorých miestach sú uvádzané len slovenské, inde len anglické ekvivalenty, čo oslabuje terminologickú konzistentnosť práce.

Zhrnutie

Predkladaná monografia Mgr. Bronislavy Strnádelovej, PhD. predstavuje cenný príspevok k rozvíjajúcej sa oblasti eye-trackingového výskumu v psychológii. Silnou stránkou práce je jej komplexnosť, systematické pokrytie témy, zapojenie vlastných empirických zistení autorky do širšieho kontextu a dôsledná metodologická reflexia. Slabšími miestami sú chýbajúca transparentnosť pri výbere zahrnutých štúdií, nedostatočná reflexia kritiky Ekmanovho základného teoretického rámca a niektoré formálne nedôslednosti. Tieto výhrady sú však skôr podnetmi na ďalší rozvoj, nie zásadnými nedostatkami, ktoré by spochybňovali vedeckú hodnotu práce.

Napriek vyššie zmieneným výhradám odporúčam predkladanú prácu k obhajobe.

Bratislava, 16/04/2026 doc. PhDr. Michal Čerešník, PhD.

(_____)
1